
KULTURA I SOCIJALNI NAUK CRKVE

Anton Bozanić, New York

UDK: 261.6
Stručni članak
Primljeno 7/98

Govor o kulturi i vjeri i njihovu međusobnom prožimanju vrlo je važan u vremenu u kojem živimo. I same riječi današnjega pape Ivana Pavla II. kako je vjera koja nije postala kulturom vjera koja nije potpuno prihvaćena, nije cjelovito shvaćena i nije vjerno življena, vjernicima djeluju poticajno i obvezujuće. A budući da je socijalna problematika u sadašnjim prilikama zasigurno jedan od najvažnijih "znakova vremena", pokušat ćemo u ovom kraćem izlaganju makar djelomično prepoznati usku povezanost kulture, kako je danas shvaćamo, i socijalnog nauka Crkve.

1. VISOKA ILI ELITNA KULTURA I SUVREMENI ANTROPOLOŠKI KONCEPT KULTURE

Vjekovima se pod pojmom 'kultura' mislilo uglavnom na visoku ili elitnu kulturu koja podrazumijeva lijepu umjetnost, humanističko-klasičnu naobrazbu, književnost, slikarstvo i kiparstvo, klasičnu glazbu, zatim galerije, koncertne dvorane, vrhunске izvodače i k tome ljude ponajviše iz viših slojeva, otmjeno odjevene i dotjerane, s profinjenim osjećajem za spomenute vrednote. Govorilo se u tom smislu i o kulturnim osobama, te kulturnim sredinama i zemljama.¹ Činilo se da postoji jedinstvena kultura zapadnog tipa i vrhunac civilizacije kojemu teži cijeli ljudski rod.

Navedeno značenje riječi 'kultura' nadopunjeno je u posljednjih nešto manje od stotinjak godina novim sadržajima, koji su dali pečat suvremenom shvaćanju ovog pojma, premda ostaje uključena i oznaka 'visoke kulture', ali daleko manje naglašena, a katkad možda i nedovoljno cijenjena.

Naime, od početka XIX. stoljeća etnolozi su krenuli u istraživanja temeljnih ili tzv. primitivnih kultura.² Njihova ispitivanja i analize

¹ Vidi. K. Tanner, *Theories of Culture: A New Agenda for Theology*, Fortress Press: Minneapolis, 1997., str. 4-16. Autorica navodi kako se je tijekom stoljeća oblikovalo shvaćanje o elitnoj kulturi, posebice u visokim društvima u Francuskoj, Njemačkoj i Engleskoj.

² Nezaobilazno je ime na tom području Englez E. B. Tylor i njegovo djelo *Primitive Culture*, izdano prvi put u Londonu g. 1891.

izvukli su na površinu silno bogatstvo izvornih i usvojenih običaja, obreda, religija i vrijednosti ugrađenih u život različitih zajednica. Znatiželja antropologa zainteresiranih za proučavanje ljudskog ponašanja, kao i sociologa i etnologa, podarila je svijetu nove, vrlo vrijedne spoznaje, koje su na općem planu usvojene i ugrađene u novo shvaćanje društva.

Današnje moderno ili antropološko razumijevanje kulture počiva na određenim postavkama koje predstavljaju uglavnom rezultate suvremenog razvoja društvenih znanosti.³ Ponajprije, kultura je shvaćena kao nešto univerzalno ljudsko, nešto što pripada cijelom čovječanstvu. Svi ljudi i samo ljudi stvaraju kulturu. Po njoj se čovjek razlikuje od ostalih živih bića.⁴ Kultura ima svoju narav, tako da se ono što nema takvih oznaka može svesti na naravno ili na psiho-biološko, ali ne treba uvrstiti u kulturno. Nadalje, iako je kultura univerzalna, antropološki koncept kulture prepoznaje i uvažava različitosti kod ljudi, pa stoga vidi razne kulture. Dapače, kultura predstavlja onaj karakterističan način ponašanja svojstven jednoj skupini koji je razlikuje od drugih grupacija ili zajednica.⁵ Treba također istaknuti kako kultura nastoji zahvatiti kompletan život sredine, tako da članovi dotične kulturne skupine dijele zajedničko mišljenje i shvaćanje.⁶ Mogli bismo nanizati i druga obilježja kulture, ali ovdje nam je dovoljno zaustaviti se samo na ovim osnovnim.

2. ISTAKNUTA ULOGA KULTURE NA DRUGOM VATIKANSKOM SABORU

Drugi vatikanski sabor shvatio je važnost suvremenoga antropološkog koncepta kulture i posvetio cijelo poglavlje pastoralne konstitucije *Gaudium et spes*⁷ problemu promicanja kulturnog napretka. Najprije pokušava definirati sam pojam kulture⁸ ovim

³ Možemo navesti bar par djela u kojima se razrađuje suvremeno shvaćanje kulture. A. Kroeber & C. Kluckhohn, *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*, New York: Vintage 1952; C. Geertz, *Interpretation of Cultures*, New York: Basic Books 1973.

⁴ K. Tanner, nav. dj., str. 25-27.

⁵ Isto.

⁶ Isto.

⁷ Konstitucija *Gaudium et spes*, u drugom dijelu, gdje se raspravlja o nekim gorućim problemima, najprije govori o dostojanstvu braka, a drugo poglavlje, od točke 53. do 62., posvećeno je promicanju kulturnog napretka. Ima u koncilskim dokumentima i drugih mjesta gdje se dotiče pitanje kulture, ali navedeno poglavlje bavi se isključivo kulturom.

⁸ Postoji čitav niz definicija kulture. Ovdje nam je sasvim dostatno navesti koncilsku definiciju.

riječima: "Općenito riječ 'kultura' označuje sve ono čime čovjek izgrađuje i razvija mnogostruke svoje duševne i tjelesne darove te nastoji da spoznajom i radom sebi podvrgne svijet; čini sve čovječnijim društveni život, i to u obitelji kao i u cijelom građanskom društvu, moralnim napretkom i napretkom institucija; konačno, tokom vremena izražava, saopćuje i čuva u svojim djelima velika duhovna iskustva i težnje da služe napretku mnogih, dapače i cijelog čovječanstva" (GS 53). Koncil jasno prepoznaje više kultura, pa nadodaje: "I doista, različite zajedničke životne prilike i razni oblici organiziranja životnih dobara niču iz različitih načina kako se čovjek služi stvarima, kako radi, kako se izražava, kako prakticira svoju vjeru i kako se ponaša, kako stvara zakone i pravne institucije, kako unapređuje znanost i umjetnost i kako rjeđuje lijepo. Tako se iz tradicionalnih tvorevina oblikuje baština, vlastita svakoj pojedinoj ljudskoj zajednici. Tako se stvara određena i povijesna sredina u koju se uvrštava čovjek, ma iz kojeg on naroda i vremena bio, te iz koje on crpi dobra za unapređenje kulture i civilizacije" (GS 53). Promatrajući promjene u suvremenom svijetu, kaže kako "malo-pomalo nastaje univerzalniji oblik ljudske kulture, koji to više promiče i izražava jedinstvo čovječanstva što više poštuje osobitosti svake kulture" (GS 54). Nadalje, saborski tekst jasno naglašava da između poruke spasenja i kulture postoje mnogostruke veze, tako da je Crkva tijekom stoljeća, živeći u različitim prilikama, koristila tekovine raznih kultura i, svjesna svog univerzalnog poslanja, može i treba uspostaviti zajedništvo s različitim oblicima kulture. A ujedno Crkva vlastitim poslanjem unapređuje i pridonosi kulturi i civilizaciji, a svojim djelovanjem odgaja čovjeka za unutarnju slobodu (GS 58). Kršćani se pozivaju na suradnju sa svim ljudima u humanijoj izgradnji svijeta, tj. od njih se očekuje oplemenjivanje konkretne kulture (GS 57). Sabor je svjestan kako je s današnjim napretkom teže nego nekoć ostvariti sintezu raznih grana znanja i umjetnosti, pa se traži odgoj za integralnu kulturu (GS 61). Nadalje, govori se kako su na svoj način književnost i umjetnost od velike važnosti za život Crkve, a želi se također da umjetnici, uživajući odgovarajuću slobodu, nađu svoje mjesto u Crkvi (GS 62). Od javnih se vlasti ne traži da utvrđuju što je vlastitost kulturnih oblika, već da se brinu za uvjete i osiguravaju sredstva za promicanje kulturnog života za dobrobit svijetu (GS 59).

3. KULTURA MOĆNO SREDSTVO DIJALOGA SA SVIJETOM

Tražeci puteve dijaloga sa suvremenim svijetom u godinama nakon Drugoga vatikanskog sabora, Crkva je u konceptu kulture,

istaknutom na Saboru, odmah prepoznala moćno sredstvo uspostave dijaloga na raznim područjima života i misli. Kultura je odjednom postala most razumijevanja vjere i kršćanske tradicije sa suvremenim promjenama u svijetu i s novim nagomilanim znanjem.⁹ Nekadašnja obrana crkvenih pozicija na raznim sektorima života ustupila je svoje mjesto pozitivnom stavu otvorenom prema svijetu.

Kršćanskim misliocima i teolozima otvorilo se novo polje rada. Rasprave o kulturi zahvatile su više grana pastoralne teologije. Riječ "inkulturacija", koju možemo definirati kao dijalog između vjere i kulture, ili još bolje kao kreativan odnos između kršćanske poruke i jedne ili više kultura,¹⁰ dobila je na crkvenom planu vrlo istaknuto mjesto.¹¹

Više od bilo kojeg svog prethodnika, današnji papa Ivan Pavao II. neprestano ističe važnost kulture i stavlja je u samo središte evangelizacije. Mnogi se pitaju: zašto? Zaključuju da se u Papinom uvjerenju najvjerojatnije očituje njegovo osobno iskustvo kao svećenika i biskupa za vrijeme komunističke vladavine u Poljskoj. Praksa je pokazala da je kultura mnogo značajnija u čuvanju i širenju vjere nego institucije. Naime, u svim zemljama s marksističkim 'službenim svjetonazorom', Crkva nije imala pristupa u javnim institucijama, primjerice u školama, socijalnim organizacijama, radiju, televiziji, novinama i sl. Usprkos takvom neprijateljskom raspoloženju države, vjera se kod mnogih sačuvala, jer je bila duboko ukorijenjena u kulturi.

U povodu osnivanja *Papinskog vijeća za kulturu* g. 1982. Ivan Pavao II. je ustvrdio da je kultura temeljna dimenzija čovječnosti i istaknuo je da je najizvršnji put prevladavanja ideoloških podjela i umanjivanja straha upravo promicanje dijaloga između evanđelja i kultura.¹² Tom je prigodom izrečena misao kako je vjera, koja nije postala kulturom, u sebi manjkava. U obraćanju mladima Papa vrlo zorno tumači borbu između kulture ljubavi i kulture smrti. A u najnovije doba, govoreći o obitelji i društvenim vrijednostima, sve više naglašava Evanđelje života koje nadvladava kulturu smrti.¹³

⁹ A. Figueroa Deck, *Culture*, u: *The New Dictionary of Catholic Social Thought*, Collegeville, Minnesota, 1994., str. 256.

¹⁰ A. Shorter, *Toward a Theology of Inculturation*, New York, 1995., str. 10-13.

¹¹ Prvi put se pojavila u papinskom dokumentu g. 1979. u *Catechesi tradendae*, br. 53., a od tada je u čestoj uporabi. Više o inkulturaciji danas, ne samo na misijskom području nego općenito, možemo naći u članku: L. Nemet, *Inkulturaciona u suvremenoj evangelizaciji*, u: *Obnovljeni život*, vol. 52, br. 6/1997, str. 511-520.

¹² *L'Osservatore Romano*, 28. VI. 1982., str. 1.

¹³ Posebno enciklika *Evangelium vitae* (1995).

Usput možemo ovdje napomenuti kako smijemo, slijedeći antropološko shvaćanje kulture, govoriti o teologiji kao o kulturi, jer ona predstavlja jedan vid kulturne aktivnosti.¹⁴ Ta ista teologija može ostati visoko specijalizirana intelektualna aktivnost, razumljiva uskom krugu akademske elite, a izolirana od običnih ljudi, nešto poput *visoke* ili *elitne kulture*. Kada teologija učini zaokret, tako da se spusti na razinu svakidašnje vjerske prakse, pa da može razmišljati kako se npr. nečije kršćansko uvjerenje suočava sa situacijom nepravdi ili sl., tada možemo teologiji pridodati antropološkom oznaku, kao što ovdje govorimo o *antropološkom vidu kulture*.¹⁵ Kardinal Paul Poupard, predstojnik *Papinskog vijeća za kulturu*, ističe kako je važno u životu i u vjerskom izražavanju uspostaviti trajno aktivan odnos između jednog i drugog vida kulture; onog koji označuje doseg civilizacije, jer povijesna remek-djela utječu na način kako ljudi žive i ovoga drugog, antropološkog.¹⁶

4. SOCIJALNI NAUK CRKVE NA TRAGOVIMA SUVREMENE KULTURE

Suvremeno shvaćanje kulture koje, kako smo mogli razabrati u prethodnom odlomku, ima važnu ulogu u uspostavi dijaloga sa suvremenim svijetom i u teološkom razmišljanju, na poseban se način ugradilo u socijalni nauk Crkve. Antropološki koncept kulture, usmjeren još dublje k čovjeku i njegovim osobitostima, usmjeravat će put prema novom razumijevanju cjelovitoga crkvenog poslanja i pružati primjerene naglaske u društvenim pitanjima, već prema zahtjevu vremena. Dovoljno nam se je prisjetiti već spomenute koncilske definicije o kulturi ("*kultura označuje sve ono čime čovjek izgrađuje i razvija mnogostruke svoje duševne i tjelesne darove...*") i uočiti najužu vezu sa crkvenim socijalnim naukom čitajući često citiran tekst iz uvoda konstitucije *Gaudium et spes* koji glasi: "*Radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našeg vremena, osobito siromašnih i svih koji trpe jesu radost i nada, žalost i tjeskoba također Kristovih učenika, te nema ničega uistinu ljudskoga a da ne bi našlo odjeka u njihovu srcu*" (GS 1). Od pape Ivana XXIII. pa sve dalje, socijalno učenje Crkve neprestano naglašava kako se prava i puna čovječnost postizava jedino putem kulture.¹⁷ Ivan Pavao II.,

¹⁴ Usp. K. Tanner, nav. dj., str. 63.

¹⁵ *Isto*, str. 69-70.

¹⁶ P. Poupard, *Globalna kultura je kultura ni od kuda (Razgovor s kardinalom Poupardom)* u: Hrvatsko slovo (Zagreb, 3. IV 1998.), str. 3.

¹⁷ Usp. A. Figueroa Deck, nav. dj., str. 260.

kojemu je omiljela tema kultura usko povezana s evangelizacijom, s nesmanjenim žarom tumači društvena pitanja u brojnim dokumentima, kao što su: *Redemptor hominis*, *Laborem exercens*, *Dives in misericordia*, *Familiaris consortio*, *Sollicitudo rei socialis*, *Centesimus annus* ili *Evangelium vitae*, već se od svoje prve enciklike vrti oko teme: "Svi putovi Crkve vode čovjeku" (RH 14).

Briga za današnjeg čovjeka konkretizira se putem društvenog nauka Crkve posebice na područjima gdje je okrnjena čovječnost i uopće, ljudska djelatnost, promatrana individualno ili kolektivno. Socijalno učenje oblikuje načela koja jednako vrijede za sve ljude i pružaju nadahnuća i smjerove u traženju rješenja za nastale probleme. Načela se pak nadahnjuju vrednotama. Prema današnjem crkvenom socijalnom shvaćanju prvo mjesto među svim načelima zauzima načelo o *ljudskom dostojanstvu* koje je usko vezano s *ljudskim pravima*, a zatim se može govoriti o *solidarnosti*, *supsidijarnosti* i ostalim načelima koja slijede iz temeljnih postavki.

5. LJUDSKO DOSTOJANSTVO - OKOSNICA DANAŠNJE CRKVENE SOCIJALNI MISLI

Dostojanstvo ljudske osobe temelji se na biblijskoj postavci, na onoj istoj na kojoj počiva kršćanska antropologija, a to je činjenica da je čovjek stvoren na sliku Božju. Već je papa Ivan XXIII. istaknuo u enciklici *Mater et magistra* kako je čovjek pojedinac nužno temelj, uzor i cilj svih društvenih ustanova (MM 219), a Drugi vatikanski sabor još je jasnije definirao ovo načelo riječima: "Po gotovo istom uvjerenju vjernih i nevjernih sve na zemlji treba biti uređeno prema čovjeku kao svom središtu i vrhuncu... Čovjek je naime po svojoj najdubljoj naravi društveno biće i bez odnosa s drugima ne može ni živjeti ni razvijati svoje sposobnosti" (GS 12). Budući da se čovjek kao osoba nalazi u središtu zanimanja, crkveni socijalni nauk uporno naglašava dostojanstvo ljudske osobe¹⁸ protiv svih oblika izrabljivanja i manipulacije bilo na gospodarskom, ideološkom, kulturnom i bilo kojem području života.¹⁹ Osobito u vrijeme političkog, a ujedno i idejnog totalitarizma tijekom ovog stoljeća, koji se, hvala Bogu, uglavnom već sam po sebi urušio, crkveno je učiteljstvo

¹⁸ Do II. vatikanskog sabora socijalni nauk temeljio se na naravnom zakonu, a od tada je napravljen zaokret prema ljudskom dostojanstvu, slobodi i ljudskim pravima. Vidi. J. C. Dwyer, *Dignity of Person*, u: *The New Dictionary of Catholic Social Thought*, Collegeville, Minnesota 1994., 734; ili C. E. Curran, *Anthropology*, u: *The New Dictionary*, str. 45-46.

¹⁹ S. Baloban, *Etičnost i socijalnost na kušnji*, Zagreb, 1997., str. 21-22.

nalazilo jako uporište u ljudskom dostojanstvu, slobodi i ljudskim pravima, te na općoj namjeni materijalnih dobara (CA 61). Moderno značenje *ljudskih prava* proizlazi iz samog ljudskog dostojanstva, a temelji se na primjerenom shvaćanju ljudskog bića - osobe²⁰ koja je vrijedna poštovanja i zaštite. Princip ljudskih prava štiti ljudsku osobu. Na sličan način isto čini i drugo načelo, koje se odnosi na *opće ili zajedničko dobro*, a ono se može opisati kao "sveukupnost onih društvenih uvjeta koji ljudskim bićima dopuštaju cjelovit razvoj njihove osobnosti" (MM 53). Nadalje, dva su sljedeća načela po kojima se upravlja društveni život: *solidarnost i supsidijarnost*. Solidarnost se ostvaruje valjano unutar zajednice jedino onda kad se članovi svojim ponašanjem i djelovanjem međusobno priznavaju osobama, jedni drugima slični i spremni na međusobno pomaganje. Samo je takva solidarnost sposobna danas rješavati nagomilane društvene probleme i upraviti put k punom razvoju i miru, tumači Ivan Pavao II. u enciklici o socijalnoj skrbi (SRS 39). Supsidijarnost je usko vezana sa solidarnošću, a čuva zakonitost i samostalnost same osobe, odnosno pojedinaca i manjih zajednica u odnosu na višu društvenu instancu. Možemo ovdje još spomenuti načelo o *sveopćoj namjeni dobara* koje prizivlje u svijest činjenicu kako su zemaljska dobra namijenjena svim ljudima, jer svi imaju pravo na život u skladu s dostojanstvom osobe (SRS 42).

Negativne pojave suvremene civilizacije prepoznatljive u potrošačkom mentalitetu, materijalizmu, ekološkim poremećajima, prenaglašenom individualizmu i sl., mogu biti prevladane samo na razini kulture življenja svojstvene dostojanstvu osobe. Svjetski događaji devedesetih godina koji su doveli do pada socijalističkog poretka u zemljama Srednje i Istočne Europe, iznova su pokazali kamo vodi nepoštivanje ljudskih prava i slobode. Oni su ujedno usmjerili pozornost s jedne strane na važnost kulture općenito i sve manjkavosti postojeće kulture moderne,²¹ a s druge strane, na potrebu demokratizacije, prema kojoj se ide samo kroz poštivanje ljudskih prava²² i novih sociopolitičkih i ekonomskih struktura.²³

²⁰ J. Dwyer, *Dignity of Person*, nav. dj., str. 725. Moderne diskusije Zapada o ljudskim pravima govore o tzv. "antropocentričnom konceptu osobe" po kojem je osoba samostalna i ima pravo na zaštitu. Valja reći da je marksizam načelno također antropocentričan, ali s bitnom razlikom što ne nalazi svoju normativnu vrijednost u osobi, u konkretnom čovjeku, već u ljudskoj idealiziranoj apstrakciji, u proletarijatu.

²¹ Više o krizi moderne i postmoderne vidi: H. Küng, *Global Responsibility*, u: *Search of a New World Ethic* (prijevod s njemačkog: *Projekt Weltethos*), New York, 1996., str. 12-18

²² Usp. Enciklika *Centesimus annus*, br. 46.

6. OPREDJELJENJE ZA SIROMAŠNE - IZVORNA OBRANA LJUDSKOG DOSTOJANSTVA

Ovo posljednje načelo *opredjeljenje ili povlaštena ljubav za siromašne*, koje se u najnovije vrijeme toliko naglašava u crkvenom socijalnom naučavanju, izdvojili smo, jer ga smatramo iznimno važnim u današnje vrijeme. Ono je autentičan izraz osjetljivosti odgovornih pastira lokalne Crkve za primarne potrebe ljudi. Načelo opredjeljenja za siromašne oblikovano je u Južnoj Americi. Naime, tri opće konferencije latinskoameričkih biskupa u Medellinu g. 1968., Puebli g. 1979. i Santo Domingu g. 1992., razmatrale su ukupne prilike područja na kojem vjernici žive i pokušale usmjeriti svoja nastojanja prema nužnim promjenama u svjetlu koncilskog naučavanja. Uspostavljajući dijalog sa stvarnošću i kulturom oko sebe, biskupi su se suočili najprije sa siromaštvom, jer većina tamošnjih ljudi živi u siromaštvu. Briga za obranu humanosti i ljudskog dostojanstva poistovjetila se kod latinskoameričkih biskupa sa solidarnošću s kulturom življenja najširih slojeva, s opredjeljenjem za siromašne.²⁴ Opredijeliti se za siromašne, znači zauzeti se za one koji su obespravljeni i iskorištavani, a oduprijeti se nepravdi i raditi sve da se poštuju ljudska prava.

Sadržaj opredjeljenja za siromašne biblijski je utemeljen, u uskoj je vezi s načelom solidarnosti.

Načelo opredjeljenja za siromašne, odraz solidarnosti sa siromašnim stanovništvom Južne Amerike, brzo je prihvaćeno u nekoliko zemalja sa sličnim problemima. Usmjeralo je ujedno širu pozornost na vjersku situaciju one sredine u kojoj je došlo do punog izražaja.²⁵

Ali, što je za sve nas važno, ono nije ostalo samo u latinskoameričkom shvaćanju krute životne realnosti, već je izvršilo značajan utjecaj na opće crkveno razmišljanje. Opredjeljenje za siromašne počelo se promatrati i doživljavati kao stav kršćana, kao slobodno usvojen stil života. U posljednja dva desetljeća ovo je načelo prihvaćeno na planu cijele Crkve i dobilo istaknuto mjesto u crkvenim

²³ Usp. A. Figueroa Deck, nav. dj. 258.

²⁴ Usp. D. Door, *Preferential Option for Poor*, u: *The New Dictionary of Catholic Social Thought*, Colegeville, Minnesota, 1994., str. 755-756. Sam završni dokument Konferencije u Puebli 1979. imao je u jednom poglavlju naslov: *Opredjeljenje ili povlaštena opcija za siromašne*, pa je u tom predloženom obliku i usvojen.

²⁵ Opredjeljenje za siromašne pobudilo je širu pozornost za vrijednost bazičnih crkvenih zajednica latinskoameričkoga tipa i pozitivne aspekte u pučkoj pobožnosti, koji nisu bili uvijek dovoljno valorizirani.

socijalnim dokumenetima.²⁶ Između ostalog, rasprave o strukturalnim nepravdama ili grijehu struktura imaju uporište u opredjeljenju za siromašne.²⁷

Opredjeljenje za siromašne učinilo je novi pomak u doživljavanju i razumijevanju same kulture.²⁸

Antropološki koncept kulture ne utječe samo na socijalni nauk Crkve, nego i na druge teološke discipline.

ZAKLJUČAK

S razvojem društvenih znanosti i proučavanjem temeljnih kultura od polovice prošlog stoljeća naovamo, sve se više prihvaćao antropološki koncept kulture u odnosu na prijašnje shvaćanje tog istog pojma. Antropološki vid kulture prihvatio je i Drugi vatikanski sabor. Tražeći putove dijaloga sa suvremenim svijetom, Crkva je u konceptu kulture istaknutome na Koncilu prepoznala moćno sredstvo uspostave dijaloga na raznim područjima života i misli. Kultura je odmah postala most razumijevanja vjere i kršćanske tradicije sa suvremenim promjenama u svijetu. Današnji papa Ivan Pavao II. postavio je kulturu u samo središte evangelizacije.

Suvremeno shvaćanje kulture, usmjereno snažnije prema čovjeku, na poseban se način ugradilo u socijalni nauk Crkve. Od pape Ivana XXIII. pa dalje, socijalno učenje neprestano naglašava kako se prava i puna čovječnost postizava jedino putem kulture. Briga za konkretnog čovjeka usmjerena je prema područjima gdje je najviše okrnjena čovječnost. Promatrano na razini kulture, socijalni je nauk oblikovao brojna načela, koja vrijede jednako za sve ljude i pružaju nadahnuća i smjerove u traženju rješenja.

Budući da se čovjek kao osoba nalazi u središtu zanimanja, crkveni socijalni nauk stavlja na prvo mjesto načelo o dostojanstvu ljudske osobe protiv svih oblika izrabljivanja i manipulacije. Slijede načela koja štite osobu, a to su ljudska prava i opće ili zajedničko dobro. Nadalje, imamo principe po kojima se upravlja društveni život, a to su: solidarnost i supsidijarnost i tako redom.

²⁶ Možemo nadodati kako se opredjeljenje za siromašne ne odnosi samo na Crkvu, nego i na cijelo društvo, jer se socijalnost nekog društva i države najbolje prepoznaje u odnosu prema slabijima i ugroženima. Usp. M. Valković, *Socijalni nauk i socijalna politika*, u: *Revija za socijalnu politiku I* (1994), br. 1, str. 22.

²⁷ D. Door, *Preferential Option for Poor*, nav. dj., str. 759.

²⁸ Vidi A. Figueroa Deck, *Culture*, nav. dj., str. 261.

Načelo opredjeljenja za siromašne plod je nastojanja lokalne Crkve u Južnoj Americi oko obrane humanosti i ljudskog dostojanstva najsiromašnijih slojeva. Ono je vrlo blisko načelu solidarnosti. Prihvaćeno potom na planu cijele Crkve, opredjeljenje za siromašne želi postati stil života kršćana.

Opredjeljenje za siromašne učinilo je novi pomak u doživljavanju i razumijevanju same kulture.

CULTURE AND CHURCH'S SOCIAL TEACHING

Summary

With the help of humanistic sciences and anthropological investigations of primitive cultures, the gradual development of anthropological concept of culture has started since the second half of the 19th century. The Second Vatican Council accepted this new concept and, searching for the terms of dialogue with time, stressed the notion of culture as a suitable way of bridging the Catholic understanding of faith and tradition with the changing circumstances of the modern world and new knowledge. Pope John Paul II has moved culture to the centre of evangelization.

The anthropological concept of culture has become soon very influential in Catholic social thought. The new church's teaching states that true and full humanity is achieved only through culture. Today's pope has expressed many times the variations on one theme: "For the church all ways lead to man" (*RH 14*).

Related to the concept of culture we find some principles which protect man. The principle of human dignity lies in the center of modern Catholic social thought. Many principles are rooted in the dignity of each human person. The person has rights that are to be respected and protected. Solidarity helps us to see 'the other' not just as some kind of instrument, but as our 'neighbor'. Subsidiarity protects the integrity of person. In Latin America concern for the defense of human dignity has become the 'option for the poor', since the poor are the majority of the people who live there. The term 'option for the poor' has become influential in the whole church as a Christian's lifestyle. It has opened a new sensitivity to culture.

The contribution of the concept of culture to Catholic social teaching has not been limited to social thought, but it challenges many areas of theology.